

Den dolda geografien

Under flera år har jag som geografilärare upplevt en viss problematik kring geografifämnet och dess status i gymnasieskolan. Jag är sannolikt inte ensam om att fundera över hur och om det ska kunna ske en förändring som lyfter geografien och ger ämnet en position som står i paritet med den per definition geografiska omvärld vi lever i. I gymnasieskolan upplever jag egentligen bara att det är på "IB" (International Baccalaureate/Diploma Programme) som ämnet har en förhållandevis framskjuten position och – vilket är min huvudpöäng i föreliggande text – omfattar och kan (tidsmässigt) omfatta den tvärvetenskapliga bredden och därav följande stoffmängd som ämnet geografi besitter. Hur kommer det sig att denna, en av världens äldre vetenskaper och med en mer än hundraårig universitetstradition (ne.se) hamnat i en skugga som är svår att komma ur?

På min skola, Katedralskolan i Växjö, tvingades vi inför innevarande läsår konstatera att antalet elever (SA) som valde geografi 2 var så få att det inte var möjligt att genomföra kursen. Jag vet att situationen är varierande på olika skolor, men här resulterade det i att bara geografi 1 ges (Den rena GIS-kursen erbjuds inte i nuläget).

Utöver geografi undervisar jag också i samhällskunskap och får/för på det viset in ett rumsligt perspektiv inom ra-

men för samhällskunskapskursernas centrala innehåll (till exempel som tematisk fördjupning i samhällskunskap 2). I en av våra läroböcker i samhällskunskap (Karls-son, 2011) står dock följande att läsa under rubriken "samhällsvetenskapliga ämnen" i kapitlet "Metod i samhällsvetenskap" (s. 431ff):

Eftersom geografi är ett eget ämne i gymnasieskolan har geografiska aspekter inte fått så stort utrymme i den här läroboken.

Något förvånande finns det ingen liknande kommentar, eller reservation, när det gäller ämnet sociologi, som ett av övriga samhällsvetenskapliga ämnen.

Min tanke är att ett resonemang som ovanstående visar på en utbredd okunskap om vad geografi är, eller åtminstone kan vara. Läroboksförfattaren ovan är absolut inte min måltavla, utan exemplet är som jag ser det bara en yttring på denna utbredda brist på insikt om geografifämnet innehåll. Hade för övrigt geografifämnet varit ett ämne som lästes på ett större antal program hade reservationen kunnat betraktas i ett helt annat och berättigat perspektiv.

Under lång tid var ämnet geografi som bekant helt borta från gymnasieskolan och sedan återkomsten på 1990-talet har det förblivit marginaliserat och också på nytt hamnat i ett läge där det hotats av att närmast försvinna, ersättas, döpas om

(GY07); eller innehållsbestämmas från politikerhåll (Läs: Minns namngeografi-debatten inför LGR11/GY11) om jag här skall sticka ut hakan något oförsiktigt.

Det finns alltför många ”andra” – skolämnen såväl som institutioner eller genom mediala kanaler – det vill säga andra forum där geografiska faktorer diskuteras, men benämns som till exempel kultur, samhälle, fysik eller ekonomi.

Därför måste vi som geografilärare börja bygga underifrån. Grundskolans geografi har som jag ser det fått en hygglig ”upprättelse”, delvis kanske till följd av att fyra SO-ämnen ska betygsättas vart och ett och att ”lotten” vid de nationella proven i SO-ämnena likaväl kan falla på att bli i just geografi. Det har ökat möjligheten att hävda att det är bäst om alla SO-ämnena hunnits med under grundskolans gång.

I gymnasieskolan kan man, som jag nämnt, riskera att geografi 1 snart blir den enda genomförda kursen.

Avslutningsvis vill jag återkomma till artikelrubriken – den dolda geografien: Idag undervisar jag i två kurser, utöver samhällskunskap, som är mer eller mindre geografikurser. Men – och det är därför de är dolda – de heter inte geografi. En gymnasieelev identifierar sig (bland annat) med vad man läser och om kursbeteckningarna därför består också av ordet geografi, då hade eleverna också sagt att de läser det och fått en ökad insikt om geografifämnets bredd; långt bortom namngeografins förvisso relevanta men mycket grunda yta. Tillsammans med två kollegor har jag utformat en kurs inom ramen för ”humanistisk samhällsvetenskaplig specialisering” (Skolverket A); vi kallar den ”Europeisk identitet”. Kursen fokuserar

på identitetsbegreppet, med utgångspunkt i kultur, historia, språk, mat, samtliga abstrukt rumsliga företeelser. Till ett annat år skulle jag vilja byta namn på kursen, exempelvis till ”Europa – identitet och geografi”. För att kalla saker vid deras rätta namn och för att vi behöver lyfta fram den dolda geografien.

Den andra kursen, som jag delar med en lärare i historia och geografi, heter Hållbart samhällsbyggande (Skolverket B) och är som namnet antyder en samhällsplaneringskurs. Kursen är spännande och utmanande och den ges nu för första gången (valbar för elever på NA; ”natur-natur” och ”natur-samhälle”). Skolledningen är helt enig med mig/oss i att det är en geografikurs – bland annat anger kursens centrala innehåll GIS, stadsbyggnadsidéer, infrastruktur och fallstudier. Kursen borde därför enligt mitt förmenande heta ”Geografi och hållbart samhällsbyggande”¹

Geografifämnet är förvisso relativt litet, det tvingas man konstatera, men bland annat utifrån ovanstående exempel inte så litet som det kan te sig på pappret. Geografiska företeelser är ständigt förekommande. När det finns tillfälle och faktisk grund måste vi därför värna om vårt ämnes särart, metod och teori och därigenom ämnets status. Inte minst är det av vikt för att våra elever, varande medborgare, blivande yrkesutövare, kanske tjänstemän och inte sällan kommande makthavare ska ha en insikt om rumsliga orsaker till och konsekvenser av de ställningstaganden de ska göra och beslut de kommer att vara med om att fatta. Därför ska det som är geografi också heta geografi, så att våra elever beaktar – och betraktar sig – som geografiskt kompetenta. Sannolikt skulle då också fler

välja att studera vidare inom geografiämnet och bidra till en ökad geografisk samhällskompetens. Det vore också ett viktigt steg i arbetet mot hållbar utveckling på samtliga geografiska nivåer. Från individuell till global nivå.

För att nå dit måste den dolda geografin lyftas fram!

Noter

1. En tanke kring denna kurs är att – exempelvis i eller genom denna tidskrift – lärare som jag och min kollega Patrik Ejderstedt fick igång ett forum för att utveckla kursen. Inte främst för att likrikta den, men för att göra den mer likvärdig och inte minst för att ge varandra metodisk och didaktisk hjälp i en kurs med stor bredd – och samtidigt med avsaknad av läromedel. Har du/ni idéer om ett sådant forum, eller tycker det låter som en bra idé; kontakta mig och/eller David Örbring.

Lars Arvidsson är lektor i geografi och lärare i samhällskunskap på Katedralskolan i Växjö, han studerade vid forskarskolan i geografi vid Uppsala universitet 2008–2011 och skrev licentiatuppsatsen ”Från mål till måltid: Implementeringen av det politiska målet om 25 procent ekologisk mat i offentlig sektor år 2010 – en fallstudie kring skolmaten i Växjö”. Mejl: lar@utb.vaxjo.se

Källor

(tryckta och elektroniska)

Karlsson, Lars-Olof (2011). *ARENA 123 Samhällskunskap för gymnasieskolan*. Gleerups

NE.se (2013) <http://www.ne.se/lang/geografi>
Hämtat 2013-11-08

Skolverket A <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/gymnasieutbildning/gymnasieskola/sok-amnen-kurser-och-program/subject.htm?tos=gy&&subjectCode=HUM#>
Hämtat 2013-11-08

Skolverket B <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/gymnasieutbildning/gymnasieskola/haal?subjectCode=H%C3%85L&lang=sv#> Hämtat 2013-11-08